

УДК 117:6:159.923.2

Оксана Терешкун

СУЧАСНІ БІОТЕХНОЛОГІЇ ТА ІДЕНТИЧНІСТЬ ІНДИВІДА

У статті здійснюється спроба розглянути сучасні біотехнології з позиції «завтрашньої сучасності», тобто очима нащадків, а також їх вплив на ідентичність та самоідентичність індивіда як стану відхилення від традиційної системи самоідентифікації.

Ключові слова: ідентичність, самоідентичність, особистість, людина, індивід, буття, техніка, біотехнології, наука, геном, інструменталізація індивіда.

Tereshkun O. Modern biotechnology and individual identity

The article is an attempt to consider the modern biotechnology from the point of view "beyond tomorrow", ie through the eyes of descendants, as well as problems of identity and self-identity as a condition of digression from the traditional system of self-identification.

Key words: identity, self-identity, person, personality, individual, being, technology, biotechnology, science, genome, instrumentalization of the individual.

Терешкун О. Современные биотехнологии и идентичность индивида

В статье осуществляется попытка рассмотреть современные биотехнологии с позиции «завтрашней современности», т. е. глазами потомков, а также их влияние на идентичность и самоидентичность индивида как состояния отклонения от традиционной системы самоидентификации.

Ключевые слова: идентичность, самоидентичность, личность, человек, индивид, бытие, техника, биотехнологии, наука, геном, инструменталізація індивіда.

Початок третього тисячоліття характеризується динамічним розвитком біологічних та медичних наук, створенням на їх основі сучасних біотехнологій, які можуть докорінно змінити сучасне суспільство. Біомедичні технології, як частина науково-експериментального знання, втручаються у сферу біо- й антропогенези, заповзято здійснюючи активні спроби створити новітню живу, мислячу матерію, оминаючи еволюційно-природні цикли. Штучне запліднення, сурогатне

материнство, трансплантація органів і тканин людини, штучне підтримання життя та деякі інші технології викликають серйозну стурбованість суспільства в рамках проблеми ідентичності індивіда, що виражається через посилення протиріччя між людиною і природою, природним та штучним, усвідомленням власних дій та самих себе.

Проблема самоідентифікації людини під впливом стрімкого та динамічного прогресу біотехнологій акумулюється у новій технократично орієнтованій ідеології ліберальної євгеніки. Ліберальна євгеніка – це установка на покращення спадковості нащадків. Євгенічний метод, як метод селекції, що був запозичений з тваринництва, визначає відношення до населення як до предмета маніпуляційних впливів, як до засобу досягнення надіндивідуальних цілей та цінностей.

У філософсько-антропологічному значенні ліберальна євгеніка являє собою якісно нове ідеологічне та практичне утворення. На відміну від традиційної євгеніки, ліберальна предметом свого впливу обирає не генофонд нації, а геном окремої людини. Замість централізованого планування генетичних якостей майбутніх поколінь вона пропонує придбати індивідуальний набір євгенічних послуг для вдосконалення геному майбутньої дитини в «генетичному супермаркеті». Значення ліберальної євгеніки полягає в її яскравому вираженні свободи споживацького інтересу та ідеології ринкового суспільства.

Звернення до євгенічного втручання на рівні окремого геному створює передумову для євгенічної політики, в якій головна роль відводиться не державі, а потенційним батькам чи індивідам, які бажають покращити свої біологічні характеристики.

Доцільний підбір виробників для одержання здорового потомства руйнує стародавній культурний інститут кохання як свободи вибору шлюбного партнера, який є основою самосвідомості та самоідентичності людини. Оскільки ліберальна євгеніка дотримується свободи репродуктивного вибору, то цей вибір, втративши еротичне забарвлення та статевий потяг, стає раціональним вибором покупців на ринку євгенічно-генетичних послуг.

Сьогодні, як ніколи, гостро постає питання про перегляд пріоритетів сучасної науки, техніки і технології, об'єктивних оцінок допустимих меж втручання у світ природи загалом та світ людини зокрема. Наприклад, втручання генетичного дизайнера, який приймає рішення щодо генних маніпуляцій іншої людини відповідно до власних уподобань чи відповідно до суспільних стереотипів, моди тощо, в односторонньому порядку та незворотним чином втручається у механізм формування ідентичності майбутньої особистості. При цьому він не

накладає на свободу формування майбутньої особистості ніяких обмежень. «Але, – як вдало зазначає Ю. Хабермас, – перетворюючись у співавтора чужого життя, він (генетичний дизайнер) ніби з середини втручається в автономну свідомість іншої особистості» [1, с. 94].

Аргумент проти генетичного втручання чужого впливу стосується обставин формування незворотних установок, зазіхань на ядро життя та ідентичності майбутньої особистості. Розщеплення власної ідентичності відбувається внаслідок евгенічного сценарію, згідно з яким власні життєві наміри індивіда вступають у конфлікт з генетично фіксованими намірами іншої особи (чи то генетичного дизайнера, чи то батьків). Експерименти з генетичним програмування, яке буде впливати на ідентичність майбутньої особистості, насамперед стосуються селекції статі.

Біомедичні технології як різновид сучасних біотехнологій несуть у собі особливий ризик для людини, оскільки ними визначаються можливості найрадикальніших модифікацій тілесного і психічного існування людини. Дослідження та використання ембріонів у споживацьких цілях, а також доімплантаційна діагностика ілюструють інструменталізацію та технізацію індивідів, створюють загрозу, що насувається на нас з боку ліберальної евгеніки. Біотехнології зводять нанівещь нашу ідентичність як видових істот, оскільки генетична маніпуляція є найбільшим втручанням у тілесну недоторканість людини, яку тільки можна собі уявити. Вона пов'язана з непередбачуваним ризиком для конкретної людини, яка (якщо виживе) буде змушена жити та ідентифікувати себе мутантом.

Сучасні біотехнології змінюють наші звичні диференціації між тим, що природно виростає, і тим, що зроблено людиною, між суб'єктивним і об'єктивним. Знання людини про обставини свого евгенічного програмування, інструменталізації її природи можуть серйозно торкнутися її ставлення до свого тілесного і душевного існування. Зміна у свідомості відбудеться у результаті зміни перспективи, переходу від перфомативної установки, яка сприймає себе в першій особі щодо прожитого життя, до перспективи стороннього спостерігача, коли власне тіло людини від народження сприймається нею як об'єкт втручання з боку.

У тій мірі, в якій природна еволюція видів стає об'єктом генно-технологічного втручання і, як наслідок, потрапляє у сферу нашої відповідальної діяльності, відмінності між раніше окремими у нашому життєвому світі категоріями виробленого і того, що виникло природно, зникають. Це може призвести до появи спантеличеної, заплутаної

свідомості, яка розуміє, що наша суб'єктивна природа, яка переживається як щось не призначене для використання іншими, насправді виникає в результаті генно-технологічного втручання, що відбулося ще до народження, шляхом інструменталізації фрагменту зовнішньої природи. Отже, біотехнології змінюють саморозуміння генетично запрограмованої особистості.

Дослідження, що проводяться на ембріонах, і доімплантаційна діагностика, викликають нашу чималу стурбованість, оскільки вони екземпліфікують небезпеку, пов'язану з перспективою «вирощування людей» [2], а, отже, втрати персональної ідентичності. Розвиток нових репродуктивних технологій (використання для виношування плоду «сурогатних» матерів, експерименти зі створенням штучної матки та ін.) розщепляють ядро традиційної самоідентичності людини в системі родинних стосунків з такими ідентифікаціями, як син, дочка, брат, сестра, мама, батько, бубуся, дідусь тощо.

У народженій з «пробірки» дитини може бути декілька мам (одна – біологічна, яка дала яйцеклітку, друга – яка виносила у своїй утробі і народила, третя – соціальна, що замовила цю послугу і усиновила дитину), може бути і кілька батьків (донор сперми, усиновлювач). Дуже часто трапляється, що «сурогатною» мамою, яка виношує і народжує дитину, виступає бабця, в результаті виникають гібридні ідентичності мами-бабусі новонародженого.

Технологія репродуктивного клонування може зробити непотрібним саме зачаття, привнести втрату змісту основоположних культурних символів-ідентичностей – чоловічого і жіночого начал.

Клонування та інші репродуктивні технології створюють ситуації, при яких народжувані діти взагалі ні в якому смислі не будуть мати ні батька, ні матері, тобто виникне нова ідентичність «клона Бокановського» [2].

Таким чином, біотехнології володіють потужною антропопоетичною активністю, продукуючи людину у всіх її проявах. А поширення ідеології ліберальної євгеніки має велике значення в антропофілософському аспекті, тому що зачіпає онтологічну основу самоідентичності сучасної людини, розмиває межу між природним і штучним у тілесній фактурі людської істоти. Для штучно створених істот (об'єкт-суб'єктів) виникає новий вид ставлення до самих себе, який зачіпає їх онтологію органічного субстрату. При цьому ускладнюється ідентифікація і самоідентифікація об'єкт-суб'єктів. Біотехнології ставлять під сумнів питання існування й сутності (самоідентичності) не тільки окремої людини, а й людства в цілому.

Література:

1. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы / Ю. Хабермас. Будущее человеческой природы. – М.: Издательство «Весь Мир», 2002. – 144 с.
2. Хаксли О. О дивный новый мир / О. Хаксли. О дивный новый мир. – М.: Издательство: Азбука, 2006. – 256 с.